

บทที่ 1

สื่งกับเบื่องตันเกื่ยวกับองค้การ

องค้การ ตามความ:เข้าใจของคนท้ว ๆ ไป จะมองไปตามหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งงานราชการและงานเอกชน โดยมีคนมาทำงานร่วมนัน แต่ละคนก็จะมีบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบแตกต่างกันตามที่ได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การดำเนินงานทั้งหลายทั้งปวงบรรลุวัตถุประสงค์ขององค้การนัน ๆ

ในบทนี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง

- 1.1 ความหมายและความสำคัญขององค้การ
- 1.2 ความจำเป็นต้อองค้การ
- 1.3 ประโยชน์ขององค้การ
- 1.4 ลักษณะขององค้การ

1.1 ความหมายและความสำคัญขององค้การ

มีคำกล่าวว่ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม สังคมของมนุษย์เป็นสังคมองค้การ คนเรตั้งแต่เกิดมาจนตาย ชีวิตจะผูกพันอยู่กับองค้การ เกี่วข้องกับองค้การ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้

องค้การจึงเป็นรูปของสถาบัน และสถาบันหรือองค้การจะต้อองมีกิจกรรม เป็นกระบวนการของงานที่ถูกจัดให้เป็นระเบียบ เพื่อนำมาไปสู่เป้าหมาย เช่น องค้การที่เกี่วข้องกับการศึกษา การศาสนา การอาชีพ ฯลฯ

จึงกล่าวได้ว่า องค้การ หมายถึง กลุ่มคนมาร่วมกันดำเนินกิจกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมนัน

Chester I. Barnard กล่าวว่า องค์การ คือ ระบบที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างมีจิตสำนึกให้บรรลุวัตถุประสงค์

Max Weber กล่าวว่า องค์การเป็นหน่วยงานหรือเป็นสังคมที่มีกลุ่มบุคคลร่วมกันดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

Joseph L. Massie ได้อธิบาย องค์การคือ โครงสร้างหรือกระบวนการที่กลุ่มจัดตั้งขึ้นมา มีการกำหนดกิจกรรมหรืองานออกเป็นประเภทต่าง ๆ มอบหมายความรับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ๆ ให้แก่สมาชิกได้ดำเนินการปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Herbert G. Hicks สรุปองค์การ คือ กระบวนการจัดโครงสร้างให้บุคคลเกิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จึงอาจสรุปได้ว่า องค์การมีความหมายตามองค์ประกอบทั้งหมดต่อไปนี้

1. ต้องมีคนมากกว่า 1 คน มารวมกันเป็นกลุ่มบุคคล
2. ต้องมาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
3. โครงสร้างองค์การต้องสามารถบ่งบอกว่า ใครทำงานอะไร ขึ้นกับใคร
4. มีวัตถุประสงค์ของตนเองซึ่งเป็นส่วนตัว สัมพันธ์กับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างสอดคล้องกัน

ความสำคัญขององค์การ

1. ดังได้กล่าวมาแล้วว่า องค์การนอกเป็นการทำงานของกลุ่มบุคคลอย่างมีความสัมพันธ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว ยังมีสาระสำคัญของการจัดระเบียบวิธีการทำงานจำเป็นจะต้องอาศัยประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ และพฤติกรรมของบุคคล ตลอดจนความสนใจเฉพาะอย่างเท่าที่จะพึงหาได้

2. สิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับกลุ่มบุคคลเฉพาะแต่ละกลุ่ม อาทิ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรกล แสงสว่าง สี โต๊ะ เก้าอี้ จะต้องมีการจัดให้สนองกับการทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานได้ สิ่งนี้เป็นความสำคัญ

3. ความสัมพันธ์ของบุคคลต่อบุคคล ความสัมพันธ์ของบุคคลกับหน่วยงาน เป็นความสำคัญต่อการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ เพื่อให้การทำงานเรียบร้อยมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดผลิตผลหรือประสิทธิผลที่สูง

4. หากปราศจากซึ่งองค์การ ย่อมไม่สามารถให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และได้รับบริการต่าง ๆ ได้ เพราะจะเกิดความไม่สงบเรียบร้อย ธารละเมิด กฎกติกาของสังคม มีการเอาัดเอาเปรียบกันในสังคม สังคมก็จะแตกและสูญสลายไปได้

5. ความสำคัญในแง่ของการให้บริการ เพื่อความสุขต่อการดำรงชีวิตของมวลมนุษยชาติที่จะต้องรับบริการจากสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ กันได้อย่างสะดวกสบาย และยังใช้ประโยชน์ขององค์การ เพื่อการพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างได้

จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญขององค์การจึงเป็นเรื่องของกระบวนการเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบ ที่จะต้องจัดการเพื่อให้สิ่งที่ป้อนเข้า (input) ไปสู่กระบวนการ (process) และได้ผลผลิตที่ถูกส่งออก (output) ในทางการศึกษา ก็คือ คุณภาพของเยาวชนกับสิ่งซึ่งให้บริการต่าง ๆ ขององค์การออกมา

ในการศึกษาศาสตร์ทางการบริหารหรือการจัดการ จะต้องมีสิ่งซึ่งควบคู่กับการบริหารก็คือ "องค์การ" (Organization)

ถ้าเรามององค์การ จะพบลักษณะที่สำคัญคือ รูปแบบของการทำงานของมนุษย์เป็นกลุ่ม มีการประสานกันตลอดเวลา กำหนดทิศทาง จัดระเบียบแบบแผนวิธีการทำงาน ติดตามประเมินผลสำเร็จของงานอยู่เสมอ

1.2 ความจำเป็นต่อง้องค์การ

เมื่อมนุษย์กับองค์กรต้องผูกพันตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งตายจากโลกใบนี้ เกี่ยวข้องอยู่ในองค์กรหลาย ๆ ประเภท ฉะนั้นจึงนับว่าองค์กรมีความสำคัญ นอกเหนือไปจากนั้นองค์กรยังมีความจำเป็น

1. มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ ความต้องการนั้นไม่มีที่สิ้นสุด อยากมีอยากได้ อยากอยู่อย่างสุขสบายมากขึ้น จึงต้องแสวงหาและพัฒนาองค์กรมารองรับ

2. ความสามารถของมนุษย์มีขีดจำกัด จำกัดทั้งความคิดความสามารถ และสมรรถภาพทางร่างกาย จะทำงานตามลำพังตนเองให้ลุ่ส่งไปย่อมไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีคนหรือกลุ่มคนมาช่วยกัน จึงต้องประกอบกันเป็นองค์กร องค์กรจึงนับเป็นสิ่งจำเป็น

3. ความต้องการที่จะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมเฉพาะงานขององค์กร ที่จำเป็นจะต้องให้บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านเป็นผู้ให้บริการ

4. การใช้ทรัพยากรในโลกอย่างได้คุณค่า และประหยัดโดยอาศัยกิจกรรมขององค์กรเป็นผู้จัดสรร กำหนด และหาวิธีการใช้ให้สามารถยืดเวลาได้นาน หาสิ่งซึ่งมาทดแทนเมื่อทรัพยากรเหล่านั้นหมดไป

1.3 ประโยชน์ขององค์กร

1. การตอบสนองความต้องการของสังคม (social needs) ถ้าจะพิจารณาประเด็นต่อไปนี้

ด้านวัตถุ เราใช้วัตถุต่าง ๆ ซึ่งเป็นทรัพยากรหามาได้จากธรรมชาติก็ดี จากการสังเคราะห์ขึ้นมาก็ดี ได้ใช้ได้บริโภคกันอยู่ทุกวันนี้ไม่ขาดแคลน เมื่อหมดไปก็สามารถหามาตอบสนองได้จากองค์กรธุรกิจ

ด้านจิตใจ เช่น องค์การทางศาสนา สามารถให้คุณค่าแก่คนในสังคม ได้ใช้ของค์การนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ทำจิตใจให้สงบ ใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข เสริมสร้างจิตใจให้ตีมีคุณค่าและเป็นคนดีของสังคม

ด้านการศึกษา เป็นองค์การที่ให้ความรู้ (Knowledge) เช่น โรงเรียน สถานศึกษาต่าง ๆ เป็นประโยชน์ต่อคนในสังคมที่ใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและประเทศชาติ

ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ จัดเป็นองค์การที่เป็นประโยชน์ในการใช้ชีวิตที่ดีของคนในสังคม ได้มีการพักผ่อน และลดความเครียดของการใช้ชีวิต ยังทำให้เกิดความสุขความสบายใจที่จะทำงานให้เกิดประโยชน์ต่อไป

- ฯลฯ -

2. ประโยชน์เกี่ยวกับการให้บริการ (Service Objective) โดยเฉพาะในองค์การของรัฐ วัตถุประสงค์หลักคือ มุ่งให้บริการด้านสาธารณะซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตอบสนองความต้องการของประชาชน องค์การจึงต้องเร่งที่จะปรับปรุงด้านการให้บริการที่จะอำนวยความสะดวกสูงสุดแก่ผู้มารับบริการ ขณะเดียวกันองค์การเองก็ต้องมีความมั่นคงและอยู่รอดได้

3. การตอบสนองความต้องการด้านวัตถุ เมื่อประชากรของโลกหรือของประเทศเพิ่มขึ้น ความต้องการด้านวัตถุก็ย่อมจะต้องเพิ่มตาม จำเป็นจะต้องตอบสนองโดยการเพิ่มกำลังความสามารถในการผลิตให้สูงขึ้น ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มคุณภาพของสินค้าที่ผลิต ทั้งยังเป็น การช่วยให้การทำงานรวดเร็ว แข่งกับเวลาและได้ปริมาณมากเพียงพอในการใช้สนองตอบความต้องการ

Chester I. Barnard จึงได้ให้เหตุผลของการเกิดองค์การว่า "องค์การเป็นเครื่องมือที่ช่วยวิหามนุษย์เอาชนะอุปสรรค ซึ่งเกินกว่ากำลังความสามารถของแต่ละบุคคลได้ องค์การจึงเป็นสื่อที่ช่วยให้คนสามารถตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของตนเองได้"

อย่างไรก็ตาม องค์การจะสามารถดำเนินกิจการไปได้ราบเรียบ และเกิดประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ย่อมต้องพึ่งพา "ผู้บริหารองค์การ" มาจัดการ ให้การใช้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวป้อน (input) ให้สามารถประสานสัมพันธ์กันได้ดี ดังนั้น ภารกิจของผู้บริหารจึงต้องกระทำการไปพร้อม ๆ กันของการบริหารต่อไปนี้

1. เป็นหัวหน้า หรือ "ผู้นำ" ของกลุ่มในองค์การ
2. เป็นผู้จัดระเบียบ การใช้ทรัพยากร ประสานการทำงานของคนคนฝ่ายต่าง ๆ
3. เป็นผู้รับผิดชอบให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย มุ่งให้ "ผู้อื่น" เป็นผู้ทำงานได้

1.4 ลักษณะขององค์การ

พยอม วงศ์สารศรี ได้จำแนกองค์การออกเป็นลักษณะ ดังนี้

1. **องค์การคือกลุ่มของบุคคล** (Organization as a Group of People) มององค์การเป็นกลุ่มบุคคลที่มีเป้าหมายร่วมกัน มุ่งแสวงหาความร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้เป้าหมายที่วางไว้สัมฤทธิ์ผล โดยเน้น

- การรวมกำลัง (Strength)
- ความสามารถ (Ability)
- ศักยภาพ (Potentials)
- วิธีการ (Means)
- เวลา (Time)

โดยอาศัยการกำหนดอำนาจหน้าที่ (Authority) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ของแต่ละคนสอดคล้องกับความคิดเห็นของ บาร์นาร์ด ที่ว่า ลักษณะขององค์การต้องประกอบด้วย

- (1) การติดต่อสื่อสาร (Communication)
- (2) การร่วมมือร่วมใจกัน (Cooperative efforts)
- (3) การมีเป้าหมายร่วมกัน (Common Objectives)
- (4) อาศัยกฎระเบียบในการทำงาน (Ruler and regulation)

2. **องค์การคือโครงสร้างของความสัมพันธ์** (Organization as a Structures of Relationship) มององค์การเป็นเรื่องการทำงาน รับผิดชอบระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ ย่อมทราบดีว่าองค์การนั้นมีไว้สถิตินิ่ง (Statics) แต่องค์การประกอบด้วยคนมีกิจกรรม มีชีวิตชีวาเป็นลักษณะเคลื่อนไหว (Dynamics) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

2.1 **มีความซับซ้อน** (Complexity) ความหลากหลายในความแตกต่างของงานที่ปรากฏ มีการจัดแบ่งระดับชั้นของการบังคับบัญชาสูงต่ำ มีการแบ่งงานตามความถนัด รวมไปถึงการกระจายรูปแบบของงานให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

2.2 **มีการจัดรูปแบบอย่างเป็นทางการ** (Formalization) คือความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์การต้องปฏิบัติงานภายใต้กรอบระเบียบ รูปแบบที่วางไว้ โดยไม่มากเกินไปที่จะเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน เพราะรุ่งรังด้วยกฎก็จะล่าช้า คนเปื้อนหน้าย พิธีการมากก็จะเป็น Red-Tape เป็นต้น

2.3 **การรวมศูนย์อำนาจ** (Centralization) คือการรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง ปัญหาต่าง ๆ จะไหลไปทางเดียวกัน ตรงผู้บริหารระดับสูง หากไม่มีทีมงานมากระจุกรวมตัวที่ศูนย์อำนาจก็คือ การบริหารที่ใช้ระบบการกระจายอำนาจการตัดสินใจลงไปสู่ระดับล่าง ระดับภูมิภาค ำให้ผู้-

บริหารระดับต่าง ๆ มีโอกาสสร้างผลงาน และฝึกทักษะการทำงานต่อไป

3. **องค์การเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของการจัดการ** (Organization as a Function of Management) มององค์การในรูปของการจัดการเรื่องของ กิจกรรม หน้าที่การงาน การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) การแบ่งงาน กันทำ (Division of work) การกระจายงาน (Delegation of task) ตามความรู้ความสามารถ การจัดการในทางการศึกษาเป็นการบริหาร (Administration) ซึ่งมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ กระบวนการทำงาน การบังคับบัญชาที่ลดหลั่นลงไป (Hierarchy)

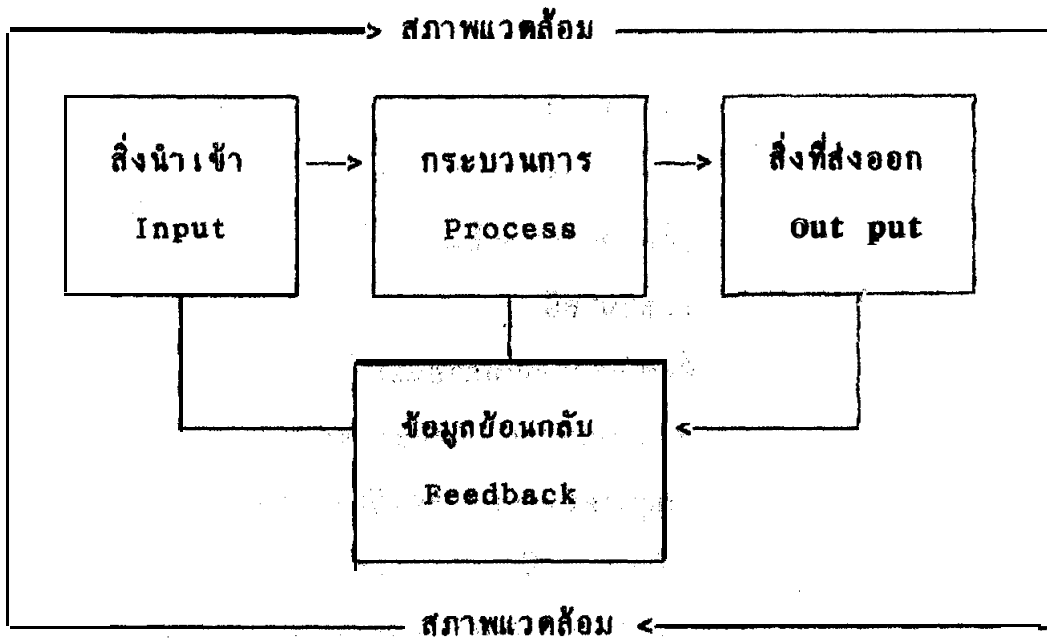
4. **องค์การคือกระบวนการ** (Organization as a Process) มององค์การเป็นกระบวนการที่มีลำดับขั้นตอนที่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องคือ กระบวนการ นั้นมีลำดับก่อนหลังที่จะต้องทำก่อน ำให้งานเดินไปอย่างรวดเร็ว ถูกต้อง ประหยัด และมีคุณภาพ

กระบวนการนี้เป็นการนำเอารายละเอียดข้อ 3. มาจัดทำให้มีขั้นตอน ระเบียบ อาทิ เช่น

- เริ่มจาก**
- การกำหนดเป้าหมาย (Determination of objection)
 - การแบ่งงานกันทำ (Devision of work or activities)
 - จัดคนเข้าทำงาน (Fitting individuals into activities)
 - การสร้างความสัมพันธ์ (Developing relationship)

5. องค์กรเป็นระบบอย่างหนึ่ง (Organization as a system)

มองระบบของกิจการจากแผนภูมิต่อไปนี้

ในรูปขององค์กรที่เป็นเชิงระบบ ถ้าจะถามว่าอะไรเป็นตัวแปร (Variables) ในองค์กรจะประกอบด้วย

1. เอกัตบุคคล (Individual)
2. องค์กรที่เป็นรูปแบบ (Formal Organization)
3. องค์กรที่เป็นนอกรูปแบบ (Informal Organization)
4. โครงสร้างในเรื่องของฐานะ บทบาท หน้าที่ของบุคคลในองค์กร
5. สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร

ถ้าจะพิจารณาองค์การทางการศึกษาในเชิงระบบ เราจะพบว่า

1. ส่วนที่เป็นสิ่งนำเข้า (Input) ได้แก่

- นักเรียน
- ครู-อาจารย์-เจ้าหน้าที่
- วัสดุ-อุปกรณ์-เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรกล
- เงิน ทุน ทรัพย์สิน
- เทคโนโลยี
- สิ่งสนับสนุนจากภายนอก

2. กระบวนการในระบบ (Process) ได้แก่

- วัตถุประสงค์ของโรงเรียน ได้แก่ สถาบันการศึกษา
- หลักสูตร วิธีการสอน การฝึกอบรม
- การจัดการเรียนโปรแกรมต่าง ๆ
- กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร
- การใช้สื่อการสอน
- การวัดและการประเมินผล

3. ส่วนที่ส่งออก (Output) ในทางการศึกษา สิ่งซึ่งเป็นผลผลิตทาง

การศึกษาจะเป็น

- คุณภาพทางการศึกษาออกมาจากกระบวนการ ความเจริญด้านวิชาการ การค้นพบความรู้ใหม่ ๆ การนำความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ
- ความสำเร็จด้านการศึกษาของบัณฑิต ความสำเร็จของโครงการ กิจกรรม และการค้นพบ
- นักเรียน คุณภาพของนักเรียน เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง มีลักษณะนิสัยที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ เป็นคนดีของชาติ

นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมที่เป็นความเจริญของสังคม เทคโนโลยี ผลจากเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรม

Harold J. Levitt ซึ่งเป็นนักทฤษฎีองค์การ ได้แบ่งองค์การออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. โครงสร้าง
2. ภารกิจ
3. บุคคล
4. เทคโนโลยี
5. สิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ยังมีมุมมององค์การเป็นรูปแบบต่าง ๆ แล้วแต่ว่าจะนำปัจจัยอะไรมาพิจารณา เช่น

1. มมององค์การเป็นเครื่องจักรกล เป็นการศึกษาองค์การในรูปขององค์การที่เป็นรูปแบบ (Formal Organization) มีสายบังคับบัญชา (Chain of Command) มีลำดับสายบังคับบัญชา (hierachy) มีการแบ่งงานกันทำที่ไม่ซ้ำซ้อน ไม่ก้าวถ่าง มีช่องการบังคับบัญชา (Span Control) ที่เป็นรูปแบบราบหรือรูปปิรามิด ช่วงกว้างแคบของการบังคับบัญชา นอกจากนี้ ยังต้องมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ใครเป็นคนสั่งการได้ มีสัมพันธภาพในหน่วยงาน (relationship)

2. มมององค์การเป็นอินทรีย์ เหมือนกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างมีการเคลื่อนไหว มีกิจกรรม มีการเปลี่ยนแปลง มีสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ล้มเลิก และที่สำคัญก็คือ คนมีมนุษยสัมพันธ์ มีความพึงพอใจในการทำงาน มีขวัญ กำลังใจ มีโอกาสของการทำงานที่พัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง

3. กลุ่มนี้มององค์การในเชิงระบบ (system) ซึ่งได้กล่าวไปแล้ว เป็นต้น